

57. Осипенко О. В. Фіскальна політика румунських окупантів щодо сільського населення в південно-західних землях України (1941–1944 рр.) // *Краєзнавство*. 2017. № 1–2. С. 184–191.
58. Вінцовський Т. С. Організація системи пропаганди ОУН на території Трансністрії // *Сторінки воєнної історії України*. Вип. 12. 2009. С. 249–254.
59. Михайлуца М. І. Організація релігійного життя в губернаторстві Трансністрія (1941–1944 рр.) // *Український історичний журнал*. 2011. № 2. С. 80–90.
60. Новосолов О. В. Румунська окупація Трансністрії питання політичного статусу // *Сторінки воєнної історії України*. Вип. 12. 2009. С. 161–168.
61. Osypenko O. Methods of «stimulating» the work of a rural worker in «Transnistria», 1941–1944 // *Сторінки воєнної історії України: зб. наук. статей / відп. ред. О. Є. Лисенко*. Київ: Інститут історії України НАН України, 2018. Вип. 20. С. 176.
62. Михайлуца М. І. «Десталінізація» та «декомунізація» в Одесі (1941–1943 рр.): мета, методи й акценти // *Емінак: науковий щоквартальник*. 2016. № 2 (14) (квітень-червень). Т. 1. С. 65–71.
63. Осипенко О. Соціально-економічна політика румунської адміністрації у сільській місцевості Південно-Західної України в 1941–1944 рр. *ЕМІНАК: науковий щоквартальник*, (2)(26), С. 83–96.

Надійшла до редакції 10.01.2020 року

УДК 94(477)

В. А. Реутський

ДЕРЖАВНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ВІКТОРА АНДРІЙОВИЧА ЮЩЕНКА, НАПРАВЛЕНА НА ВИЗНАННЯ ГОЛОДОМОРУ 1932–1933 РОКІВ ГЕНОЦИДОМ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Василь Анатолійович Реутський, аспірант кафедри історії та етнографії України, e-mail: successprintplus@gmail.com

Одеський національний політехнічний університет,
пр-т Шевченка, 1, м. Одеса, 65044, Україна

АНОТАЦІЯ

В даній статті йде мова про громадсько-політичну діяльність третього президента незалежної України Віктора Андрійовича Ющенко, направлену на всесвітнє визнання голоду 1932–1933 років геноцидом українського народу. Дається коротка історична до-

відка стосовно проблематики визнання голоду 1932–1933 років злочинном радянської влади. Висвітлені основні моменти протистояння В. Юценка з прихильниками радянського режиму, які у свою чергу відмовлялись визнавати голод геноцидом народу. Відображено внесок В. Юценка у відстоювання національних інтересів українського народу, направлений на висвітлення білих плям вітчизняної історії. Зазначено, що, крім питання голодомору, В. Ющенко причетний до створення «Інституту національної пам'яті» — органу виконавчої влади, який в подальшому реабілітував воїнів УПА та провів декомунізацію на всій території сучасної України. Практично в кожному населеному пункті нашої держави встановлений меморіал пам'яті жертв голодомору. Доведено, що дякуючи своїй ініціативності В. Ющенко на посту президента України зробив неможливе, а саме: оживив десять мільйонів українців.

Ключові слова: В. Ющенко, ініціативи президента, голодомор як геноцид українського народу.

В. А. Реутский

**ГОСУДАРСТВЕННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ВИКТОРА
АНДРЕЕВИЧА ЮЩЕНКО, НАПРАВЛЕННАЯ
НА ПРИЗНАНИЕ ГОЛОДОМОРА 1932–1933 ГОДОВ
ГЕНОЦИДОМ УКРАИНСКОГО НАРОДА**

Василий Анатольевич Реутский, аспирант кафедры истории и этнографии Украины, e-mail: successsprintplus@gmail.com

Одесский национальный политехнический университет,
пр-т Шевченко, 1, г. Одесса, 65044, Украина

АННОТАЦИЯ

В данной статье речь идет об общественно-политической деятельности третьего президента независимой Украины Виктора Андреевича Ющенко, направленной на всемирное признание голода 1932–1933 годов геноцидом украинского народа. Дается краткая историческая справка относительно проблематики признания голода 1932–1933 годов преступлением советской власти. Освещены основные моменты противостояния В. Ющенко и сторонников советского режима, которые в свою очередь отказывались признавать голод геноцидом народа. Отражен вклад В. Ющенко в отстаивание национальных интересов украинского народа, направленный на освещение белых пятен отечественной истории. Указано, что, кроме вопроса голодомора, Ющенко причастен к созданию «Института национальной памяти» — органа исполнительной власти, который в дальнейшем реабилитировал воинов УПА и провел декоммуни-

зацию на всей территории современной Украины. Практически в каждом населенном пункте нашего государства установлен мемориал памяти жертв голодомора. Доказано, что благодаря своей инициативности Ющенко на посту президента Украины сделал невозможное, а именно: оживил десять миллионов украинцев.

Ключевые слова: В. Ющенко, инициативы президента, голодомор как геноцид украинского народа.

V. A. Reutsky

**STATE ACTIVITY OF VICTOR ANDRIYOVICH
YUSHCHENKA AIMED TO RECOGNIZE THE HOLODOMOR
OF 1932–1933 YEARS BY THE GENOCIDE
OF THE UKRAINIAN PEOPLE**

Vasyl Anatolyevich Reutsky Postgraduate Student of the Department of History and Ethnography of Ukraine, e-mail: successprintplus@gmail.com

Odesa National Polytechnic University,
Shevchenko Ave., 1, Odesa, 65044, Ukraine

SUMMARY

This article discusses the socio-political activities of the third president of independent Ukraine, Viktor Yushchenko, aimed at the worldwide recognition of the 1932–1933 famine as genocide against the Ukrainian people. A brief historical background is given regarding the problem of recognizing the 1932–1933 famine as a crime by the Soviet authorities. The main points of V. Yushchenko's confrontation with the supporters of the Soviet regime, who in turn refused to recognize the famine as genocide of the people. The contribution of V. Yushchenko to upholding the national interests of the Ukrainian people is reflected in the coverage of white spots of national history. It was noted that in addition to the issue of famine, V. Yushchenko was involved in the creation of the Institute of National Memory of the executive power, which further rehabilitated the UPA soldiers and carried out decommunization throughout modern Ukraine. Almost every settlement in our country has a memorial to the victims of the famine. It is proved that, thanks to his initiative, Viktor Yushchenko made the post of President of Ukraine, he made it impossible, namely to revive ten million Ukrainians.

Key words: V. Yushchenko, Presidential Initiatives, Holodomor as genocide of the Ukrainian people.

Продовж багатьох років проблема голоду 1932–1933 років бентежила вітчизняних істориків, фактів зlodіянн радянської влади було безліч, але говорити про це заборонялось. З моменту здобуття незалежності ситуація потрохи почала змінюватись, слово за словом, стаття за статтею і народ почав розуміти жахіття злочинів радянської влади. Головною ж заслугою В. Ющенко як президента незалежної України можна вважати його внесок у пробудження національної пам'яті українців.

Головне завдання даного дослідження полягає в бажанні відобразити ініціативність третього президента незалежної України в процесі відстоювання історичної справедливості в питаннях, пов'язаних з визнанням голоду 1932–1933 років злочином проти людяності та геноцидом українського народу.

Проблематика досліджень, пов'язаних з питань голоду 1932–1933 років, полягає в біполярності поглядів на дану проблему. З одного боку, виступають дослідники, які не визнають голод 1932–1933 років геноцидом українського народу, або навіть злочином радянської влади, вказуючи на міжнародні втрати від голоду в тому році. З іншого боку, дослідники, що спираються на архівні матеріали, розсекречені Службою безпеки України, стверджують зворотне.

Українські політики довго спекулювали на даній темі і лише В. Ющенко поставив крапку в цьому питанні, підписавши у 2006 році указ «Про встановлення дня пам'яті жертв голодомору» [1]. Згодом з ініціативи президента Верховна Рада України прийняла закон, кваліфікуючий голод 1932–1933 років як геноцид українського народу. За це рішення проголосували 233 депутати Верховної Ради при необхідному мінімумі в 226 голосів. Серед тих, хто голосував «за», головним чином, депутати від партій «Наша Україна», Блоку Юлії Тимошенко і Соцпартії. Документ вводить адміністративну відповідальність за публічне заперечення голодомору. Тоді ж СБУ опублікувала в Інтернеті 5 тисяч сторінок документів ГПУ, що відносяться до періоду масового голоду 1932–1933 років. У самому Києві почали лунати заклики до компенсації від Росії як правонаступниці СРСР — правда, лише в тому разі, якщо рішення про визнання геноциду прийме ООН. Ні одна згадка Голодомору в ті роки не обходилася без слів про тих, хто сьогодні повинен покаятися за цей злочин [2].

З приходом до влади Віктора Ющенка основою ідеологічної політики керівництва країни фактично стала тема Голодомору 1932–1933 років на Україні. По всій Україні відкривалися пам'ятники жертвам голоду, музеї та виставки, присвячені трагедії 1930-х років. Противники Ющенка стверджували, що Голодомор став для президента чи не національною ідеєю, навколо якої він спробував згуртувати націю.

Ющенко не ставив під сумнів твердження, що Голодомор був геноцидом українців, заявляючи: «Голод на Україні 1930-х років не був смертю через голод, а вбивством народу через голод». За словами Ющенка, «голод в Україні був обраний як засіб упокорення українського народу. Ці злочини за своїми масштабами, цілями і методами, безумовно, підпадають під визначення геноциду, яке дає конвенція Організації Об'єднаних Націй 1948 року. Мета була знекровити Україну, підірвати її сили і таким чином усунути можливість відновлення української державності. Ця мета не ховалася». Згідно з цією позицією українська влада активізувала свої зусилля і на міжнародній арені, намагаючись добитися того, щоб на рівні ООН Голодомор був визнаний геноцидом, а його заперечення — злочином.

За словами Віктора Ющенка, становлення і розвиток нації може відбуватися лише за умови, що вона пам'ятає і шанує свою історію. «Коли ми говоримо про власне національне «я» і як воно має формуватися, відповідь одна: на тих сторінках історії, що прожили наші діди, прадіди», — сказав Ющенко. Говорячи про цю трагедію, глава держави зауважив, що 1933 рік був врожайним, але в Україні голодною смертю щодоби вмирили 25 тисяч людей. Голодомор в Україні за кількістю жертв і нелюдської жорстокості став однією з найбільших гуманітарних катастроф за всю історію людства. «Цей голод був цілеспрямованим, цей голод був задуманим, це голод, який був організований і спрямований. І в цьому його головна особливість і основна сутність», — підкреслив президент [3].

«Нам дуже важливо це все зрозуміти, тому що такого геноциду не знала жодна нація... Ми втратили близько 10 мільйонів осіб. Це питання не тільки історії — це питання нашої пам'яті. Якщо у вас є пам'ять, ви повинні оцінити таке зло», — сказав Ющенко. Президент наголосив, що відкриті архіви і тисячі свідчень очевидців незаперечно свідчать: Голодо-

мор був свідомим актом геноциду, що сталінський режим здійснив проти українського народу. Наш обов'язок як українців, сказав Ющенко, відновити історичну правду і справедливість, домогтися міжнародного визнання і засудження сталінського геноциду [4].

Твердження В. Ющенка, що від голоду загинули від семи до 10 мільйонів українців викликали гнівну реакцію серед проросійських дослідників теми. «Президент Віктор Ющенко надав своїй країні ведмежу послугу, заявивши про 10 млн смертей і втричі завищивши кількість убитих українців», — написав американський історик Тімоті Снайдер. З тим, що дані експрезидента перебільшені, погодилися Стівен Дж. Віткрофт, Станіслав Кульчицький, Людмила Гриневич і інші дослідники цієї теми. У 1932–1933 роках масовий голод був також на Поволжі і Кубані (де проживало багато етнічних українців), в Білорусі, на Південному Уралі, в Західному Сибіру і Казахстані. Найбільше українців загинуло в сучасних Харківській, Київській, Полтавській, Сумській, Черкаській, Дніпропетровській, Житомирській, Вінницькій, Чернігівській, Одеській областях і в Молдові, яка тоді входила до складу УРСР. Близько 81 % загиблих від голоду в Україні були українцями, 4,5 % — росіянами, 1,4 % — євреями і 1,1 % — поляками. Серед жертв було також багато білорусів, болгар і угорців [6].

Дослідники відзначають, що розподіл жертв Голодомору за національністю відповідає національному розподілу сільського населення України. «Вивчаючи дані РАГСів про національну приналежність померлих, ми бачимо, що в Україні люди гинули за ознакою місця проживання, а не національності. Невисока питома вага загиблих росіян та євреїв в їх загальній кількості, оскільки вони жили переважно в містах, де функціонувала карткова система забезпечення продовольством», — пише історик Станіслав Кульчицький. За даними Станіслава Кульчицького, восени 1932 року в Україні було майже 25 тисяч колгоспів, яким влада висунула завищені плани хлібозаготівель [7].

Незважаючи на це 1500 колективних господарств зуміли виконати ці плани і не потрапили під каральні санкції, тому смертельного голоду на їх територіях не було. Саме слово «Голодомор» вперше з'явилося в друкованих працях українських емігрантів у Канаді і США в 1978 році. В СРСР в той час іс-

торикам дозволяли лише говорити про «труднощі з продовольством», але не про голод. Коли про цю тему почали дискутувати все відвертіше, 1990 року ЦК Компартії України дозволив публікацію книги «Голод 1932–1933 років на Україні: очима істориків, мовою документів» [8].

Наприкінці своєї каденції третій президент незалежної України наголосив, що за останні роки в темі вшанування пам'яті жертв Голодомору зроблено багато. По всій Україні і в багатьох країнах світу встановлені пам'ятники невинно убієнним, впорядковано місця поховань жертв геноциду. Він при цьому додав, що «йдеться навіть не про суд... а про людське засудження». Також він закликав українців взяти з історії належні уроки для завтрашнього дня. Сьогодні ми дивимося на свою історію власними очима, відновлюємо розірваний зв'язок поколінь, зазначив глава держави. Дякуючи В. А. Юценку було встановлено імена майже 2 мільйонів убитих людей, виявлені майже 14 тис. сіл і містечок у 18 регіонах України, де був великий голод, встановлені 3577 місць масових поховань жертв, з яких вже впорядковано 3124. Крім того, як повідомив Віктор Ющенко, Служба безпеки України підтвердила 816 масових поховань, де упокоїлися сотні тисяч українців. «Ми узагальнили списки 522 населених пунктів, занесених на «чорні дошки». Це — конкретні назви і конкретні долі», — також зазначив третій президент. Але через брак достовірних демографічних даних того періоду чисельність втрат серед українців оцінюють дуже по-різному: від 1,8 до 7,5 і навіть 10 млн. Однак більшість фахівців сьогодні сходяться на думці, що прямих жертв голоду було 3–3,5 млн. За підрахунками Інституту демографії та соціальних досліджень НАНУ їх було 3,2 млн. У рішенні Київського апеляційного суду щодо винуватців Голодомору вказано число 3,9 млн [5].

Отже спираючись на все вище сказане, можна прийти до висновку, що саме дякуючи ініціативності Віктора Андрійовича Юценка вдалось зробити неможливе, а саме оживити десять мільйонів українців, пам'ять про яких протягом семидесяти років намагались знищити, замовчати, забрахати. В. Ющенко, незважаючи на свою політичну м'якість, виявився незламним у питаннях, пов'язаних з відстоюванням національних прав та інтересів українців. Голодомор 1932–1933 років було визнано

геноцидом українського народу на законодавчому рівні, на момент написання цієї статті понад два десятки країн визнали його таким. На всій території України з ініціативи В. Ющенка було встановлено десятки тисяч меморіалів пам'яті жертв голодомору, а також встановлено день пам'яті, що припадає на четверту суботу листопада. В. Ющенко вже десять років як залишив крісло керманіча країни, а його справа досі живе, досі проводять мітинги в пам'ять про загиблих, досі запалюють свічки, досі лунають українські пісні.

Література та джерела

1. Про встановлення дня пам'яті жертв голодомору (Указ Президента) № 1310/98 (199) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1310/98/ed19981126>.
2. Про Голодомор 1932–1933 років в Україні [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/376-16>
3. Ющенко про голодомор [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ua.korrespondent.net/ukraine/1022631-yushchenko-pro-golodomor-takogo-genocidu-ne-znala-zhodna-naciya>
4. Ющенко: правда про голодомор має дійти до кожної родини [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/1889977.html>
5. Голод в Україні у першій половині ХХ століття: причини та наслідки (1921–1923, 1932–1933, 1946–1947): матеріали Міжнародної наукової конференції. 20–21 листопада 2013 р. Київ, Україна.
6. Голодомор в Україні (1932–1933) [Електронний ресурс]. Режим доступу: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Голодомор_в_Україні_\(1932–1933\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Голодомор_в_Україні_(1932–1933))
7. Виктор Андреевич Ющенко [Електронний ресурс]. Режим доступу : https://ru.wikipedia.org/wiki/Ющенко,_Виктор_Андреевич
8. Десять фактів про голодомор [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.bbc.com/ukrainian/ukraine_in_russian/2013/11/131122_ru_s_holodomor_10_facts

Надійшла до редакції 23.01.2020 року